

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตกาลที่ยิ่งใหญ่ เช่น พระพุทธเจ้า พระเยซู พระโมฮะหมัด ได้ศึกษาและเข้าใจสังคม และ วัฒนธรรมของคนตลอดจนได้พยายามค้นหาสังขรณ์เกี่ยวกับสังคมมนุษย์และได้อธิบายชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงของสังคมและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งได้มีการสืบทอดแนวความคิดและหลักการต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน ทำให้มนุษย์ได้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2528 : 1)

นักปราชญ์ชาวกรีก คือ อริสโตเติล (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2529 : 3) ซึ่งได้สนใจศึกษาสังคมมนุษย์เป็นอย่างมากและได้กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” นั่นคือมนุษย์จะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมและ ยอมรับในระเบียบแบบแผนที่สังคมได้กำหนดขึ้นจึงจะทำให้สังคมอยู่รอด การที่มนุษย์มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันในสังคมมีความหมายลึกซึ้งทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้เพราะนอกจากคนที่เราใกล้ชิดที่สุดตั้งแต่ พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง มิตรสหาย และเพื่อนร่วมงานแล้ว ยังมีคนที่เราต้องติดต่อสัมพันธ์กันโดยทางอ้อม แม้ว่าเราจะไม่รู้จักก็ตาม คือ คนที่เราพบตามถนนหนทาง ทั้งนี้เพราะว่าเขาเป็นคนชาติเดียวกัน มีภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนมีวิธีการดำรงชีวิตที่อาจคล้ายคลึงกันได้

ในความหมายคำว่า “สังคม” หมายถึง กลุ่มชนที่รวมกันอยู่อย่างมีระเบียบภายใต้วิถีชีวิตแบบใดแบบหนึ่ง (สนิท สมัยการ, 2521 : 2)

สำหรับคำว่า “วัฒนธรรม” นั้น Sir Edward Burnett Tylor (1871) นักมานุษยวิทยาอังกฤษ ได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลแรกที่เสนอความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ได้ชัดเจนและครบถ้วนสมบูรณ์ ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “วัฒนธรรม” เป็นผลที่ซับซ้อนซึ่งครอบคลุมถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมาย ศีลธรรม ขนบธรรมเนียม และสมรรถภาพอื่น ๆ และนิสัยที่มนุษย์ได้มา ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม

คำว่า “สังคมวัฒนธรรม” นั้นมักจะพูดรวม ๆ กันเพราะกลุ่มชนที่มาอยู่ ร่วมกันมักมีการกระทำโต้ตอบกันภายใต้ระเบียบแบบแผนอันใดอันหนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดความสัมพันธ์นั้นๆ

กล่าวคือ คนไม่ได้มาอยู่รวมกันโดยที่ต่างคนต่างทำอะไรตามอำเภอใจตนเอง แต่มาอยู่รวมกันโดยยอมรับข้อตกลงอะไรบางอย่างร่วมกัน ซึ่งแต่ละคนจะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งเรียกว่า วัฒนธรรมนั่นเอง (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2529 : 6)

ความหมายของการเปลี่ยนแปลง

เมื่อก้าวถึงการเปลี่ยนแปลง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเวลาหรือขึ้นอยู่กับเวลาเสมอ การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องกล่าวถึงระยะเวลาหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปอีกระยะเวลาหนึ่ง (over some period of time) เช่น วัน เดือน ปี ทางดาราศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงไปทุกปี เวลาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดว่าจะจะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในเรื่องใดก็ตามที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สำหรับการเปลี่ยนแปลงในสังคมมนุษย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ ได้มีข้อสมมุติที่แตกต่างกันไป ทำให้การเปลี่ยนแปลงมีความหมายแตกต่างกันตามข้อสมมุติต่าง ๆ Nisbet (1969 :166 - 168) ได้กล่าวไว้ดังนี้ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมชาติ (change is natural) การเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงคนเราที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา โดยมากนักศึกษามักจะอธิบายในเรื่องนี้
2. การเปลี่ยนแปลงเป็นอยู่ตลอดเวลา (change is immanent) การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อันเนื่องมาจากมีปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น แต่ละสถาบันทางสังคมจะมีเหตุความจำเป็นและเหตุผลแห่งการเปลี่ยนแปลง
3. การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (change is continuous) การเปลี่ยนแปลงนี้กล่าวถึงการผ่านขั้นตอนต่างๆ ของสังคมไปสู่ขั้นตอนที่สมบูรณ์กว่าและพัฒนาไปถึงขั้นตอนสุดท้าย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของ คาร์ล มาร์กซ์
4. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็น (change is necessary) ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น รัฐบาลมีแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องพัฒนาประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
5. การเปลี่ยนแปลงเป็นแบบเดียวกัน (change is uniform) การเปลี่ยนแปลงนี้กล่าวว่า ทุกสังคมต้องผ่านขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงแบบเดียวกันหมด

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่เป็นสากลที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกยุคทุกสมัยทุกสังคมอาจแตกต่างกันไปบ้างในเรื่องวิธีการและลักษณะการเปลี่ยนแปลง

Kingsley Davis (อ้างใน ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ, 2541 : 393) นักสังคมวิทยาอเมริกาเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในองค์กรของสังคม (social organization) นั่นคือเป็นการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและหน้าที่ (structure and functions) ของสังคม โครงสร้างของสังคมในทางสังคมวิทยาหมายถึงระบบความสัมพันธ์ของสถาบันต่างๆของสังคมในขณะใดขณะหนึ่ง ดังนั้นในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจะเกิดขึ้นเมื่อลักษณะและความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่างๆเปลี่ยนไป ส่วนหน้าที่ของส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคมวัฒนธรรมหมายถึงการทำหน้าที่ในส่วนนั้น ซึ่งมีผลต่อการดำรงคงอยู่ของส่วนรวมหรือโครงสร้างทั้งหมดของสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ เขายังอธิบายต่อไปว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีความหมายที่กว้างขวางและยิ่งใหญ่กว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกสาขา ทุกด้าน เช่น ศิลปะ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ปรัชญา เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม Wilbert E. Moore (อ้างใน ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2521 : 16) ได้นำเอาความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเข้าไปไว้กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวคือ “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโครงสร้างทางสังคม นั่นคือเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการกระทำทางสังคม (social action) และการกระทำโต้ตอบกันทางสังคม (social interaction) รวมทั้งผลที่เกิดขึ้น และการแสดงออกของโครงสร้างสังคมนั้น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปทัสฐานในสังคม (norms) ค่านิยม (values) และผลผลิตและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม”

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคม ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงจากระบบครอบครัวขยายเป็นระบบครอบครัวเดี่ยว การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากระบบการเมืองจากระบบเผด็จการเป็นระบบประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากระบบเกษตรกรรมเป็นระบบอุตสาหกรรม เป็นต้น (สมเพียร เกษมทรัพย์, 2541 : 2)

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในระเบียบ แบบแผน ธรรมเนียมประเพณี วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง (สนิท สมักรการ, 2525 : 2)

Leopold von Wiese (อ้างใน ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2521 : 16) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งของหรือเรื่องราว เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นผลผลิตของกิจกรรมระหว่างมนุษย์ ส่วนสังคมนั้นเป็นตัวกระทำสิ่งนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุปการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมองที่โครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคมได้เปลี่ยนไป ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมองที่วิถีชีวิต ระเบียบ แบบแผน ที่ได้เปลี่ยนไป จากเดิม เราอาจจะกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นการศึกษาเรื่องของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเรื่องเดียวกัน แต่มองได้สองแง่เปรียบเสมือนกระดาษแผ่นเดียวที่มีสองหน้า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลต่อ วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมก็มีผลต่อสังคมเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หมายถึง ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบพื้นฐานที่สำคัญระบบหนึ่งเนื่องจากมนุษย์ต้องบำบัดความต้องการในด้านความหิวและความกระหาย อันเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาสิ่งหรืออาหารบริโภค ความต้องการนี้ได้มีการพัฒนาเรื่อยๆ จนถึงได้สร้างแบบแผนพฤติกรรม ซึ่งได้แก่ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้ผลผลิตที่ได้มานั้นได้ให้ประโยชน์อย่างยุติธรรมแก่สมาชิกในสังคมมากที่สุด ดังนั้นหน้าที่ของระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิต การแจกจ่าย การบริโภค และการแลกเปลี่ยน ในอดีตระบบเศรษฐกิจระดับชุมชนหมู่บ้านในอดีตเป็นระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมทั้งในด้านการผลิต การแลกเปลี่ยน การบริโภค และการแจกจ่าย เพื่อใช้อุปโภคและบริโภคพอประทังชีวิตและเพียงพอภายในครัวเรือนเท่านั้น มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมผสมในลักษณะแบบเศรษฐกิจแบบเงินสดมากขึ้น กิจกรรมต่างๆ ในทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการถือครองที่ดิน รายได้ หนี้สิน อาชีพต่างๆ และการแลกเปลี่ยนแรงงาน มีความสำคัญในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2532 : 19)

การพัฒนาก่อนจะมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจสภาพเศรษฐกิจและสังคม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอดีต ค่อนข้างเป็นเศรษฐกิจและสังคมปิด ด้วยสภาพที่เป็น Landlock area และยังมีความอุดมสมบูรณ์ในเกณฑ์ดีพอที่จะผลิตข้าว พืชไร่ และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งผลิตเพื่อยังชีพได้ ส่วนด้านการอุตสาหกรรมก็เป็นอุตสาหกรรมพื้นฐาน เช่น การทอผ้า เครื่องจักสาน ซึ่งส่วนใหญ่จะทำการผลิตเพื่อใช้ในครอบครัว การค้าจะเป็นการแลกเปลี่ยน สิ่งของระหว่างกันเสียเป็นส่วนใหญ่ ปัจจัยการผลิต คือที่ดินไม่มีการซื้อขายแต่จะใช้วิธีการจับจองเป็นเจ้าของในการทำมาหากิน ใช้แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครอบครัว และมีการช่วยเหลือกันในรูปแบบของการลงแขกไม่มีค่าจ้าง ไม่มี

การใช้เงินทุนและยังใช้เทคโนโลยีดั้งเดิมในการผลิต การพัฒนาเศรษฐกิจของภาคตะวันออก
เฉียงเหนือได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังโดย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น
(เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง, 2534 : 48)

ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาตินับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลได้วางแผน
พัฒนาประเทศขึ้น เริ่มตั้งแต่ฉบับที่ 1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2504 - 2509 โดยได้เน้น
การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ การพัฒนาได้เร่งพัฒนาในเรื่องของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ
ขั้นพื้นฐาน เช่น การสร้างถนน ไฟฟ้า การชลประทาน การสื่อสาร การคมนาคม ฯลฯ แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (2510 - 2514) มีลักษณะเช่นเดียวกับฉบับแรกที่ได้เน้นการ
พัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจขั้นพื้นฐาน และเน้นหนักในกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม
ความพยายามของรัฐที่จะกระจายการพัฒนาให้เกิดผลทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขต
ทิวกันดารและห่างไกลความเจริญ ดังจะเห็นได้ว่าประมาณร้อยละ 75 - 80 ของงบประมาณทั้งหมด
เป็นการลงทุนใช้จ่ายในส่วนภูมิภาคสำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3
(2515-2519) รัฐบาลได้เน้นพัฒนาด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและยกระดับการผลิตมีเป้าหมาย
สำคัญอยู่ที่การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้แก่ประชาชนในชนบท และการ
ขยายการบริการด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อลดความแตกต่างในสภาพความเป็นอยู่ของประชากร
ในชนบทและในเขตเมืองให้น้อยลง และการสร้างโอกาสและปรับปรุงขีดความสามารถของ
ประชาชนให้สามารถได้รับประโยชน์จากบริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อการผลิตใน
เขตชนบทได้อย่างเต็มที่มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการปรับปรุงสถาบันและองค์กรทางด้านเกษตรและ
สินเชื่อ ตลอดจนการรักษาเสถียรภาพทางด้านระดับราคาสินค้า และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520 - 2524) รัฐบาลได้เน้นฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศโดยมุ่งขยายการผลิต
สาขาเกษตรและปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมให้สามารถขยายการผลิตเพื่อการส่งออก และเพื่อ
กระจายรายได้ ตลอดจนการมีงานทำในส่วนภูมิภาค เร่งบูรณะและปรับปรุงการบริหารทรัพยากร
หลักของชาติรวมทั้งการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาพัฒนาในลักษณะที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่
ประชาชนส่วนใหญ่ในชาติ สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 เป็นต้นมา
ชุมชนที่อยู่ห่างไกลเริ่มได้รับบริการของรัฐบาลมากขึ้น มีการวางแผนทางด้านสาธารณสุขมูลฐาน
ในชุมชน และมีการสร้างโรงพยาบาลชุมชน สถานอนามัยครบทุกอำเภอและตำบล ส่วนในระดับ
หมู่บ้าน กระทรวงสาธารณสุขได้จัดสร้างกลไกที่สำคัญคืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
นอกจากนี้งานพัฒนาสาธารณสุขยังมีการจัดตั้งองค์การชุมชนในรูปแบบของกองทุนต่าง ๆ จนกระทั่ง
ปัจจุบัน เช่น กองทุนยา ธนาคารโครงการบัตรสุขภาพ โครงการส้วม เป็นต้น
(มีธนา หิมากร, 2526 : 3) สำหรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (2525 - 2529) รัฐบาลได้เน้นโครงสร้าง
การผลิตต่าง ๆ เช่น ปรับโครงสร้างการเกษตร โดยมุ่งที่การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตแทนการ

ขยายพื้นที่เพาะปลูก ปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มการส่งออกและกระจายไปสู่ภูมิภาค เน้นการแก้ปัญหาความยากจนในชนบทล้าหลัง ในการนี้ได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายรวม 236 อำเภอ และกิ่งอำเภอ โดยมีแผนงานและโครงการพัฒนาที่มุ่งให้ชาวชนบทอยู่พอกิน และมีการนาระบบ การบริการพัฒนาชนบทแนวใหม่มาใช้ในปี 2527 เป็นแผนงานส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตที่ใช้เทคนิค การผลิตที่มีต้นทุนต่ำ และชาวชนบทสามารถเข้าใจและปฏิบัติได้เอง ส่วนแผนพัฒนาฉบับที่ 6 มี จุดมุ่งหมายหลักในการยกระดับการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต ควบคู่ไปกับการ แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่สะสมมาตั้งแต่อดีต เพื่อให้ประชาชนมีรายได้คุณภาพ ชีวิตความเป็นอยู่และสภาพจิตใจที่ดีขึ้น และการพัฒนาด้านเศรษฐกิจจะต้องรักษาระดับการขยาย ตัวให้ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 เพื่อรองรับกำลังแรงงานใหม่ที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานไม่น้อยกว่า 3.9 ล้านคน ทั้งนี้โดยเน้นลักษณะการขยายตัวที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและช่วย แก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ (กนกศักดิ์, 2535 : 84 - 92) และจุดประสงค์หลักจะยกระดับการพัฒนา ประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต รัฐบาลได้เน้นการกระจายรายได้และพัฒนาภูมิภาค เร่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คุณภาพชีวิต เพื่อให้สามารถพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า มีความสงบสุข และยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนในชนบทและในเมือง (เสาวคนธ์ สุดสวัสดิ์, 2530 : 375) แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (2535 - 2539) เพื่อรักษาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับ ที่เหมาะสมเพื่อให้การเจริญเติบโตเป็นอย่างต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ และการกระจายรายได้และการ พัฒนาไปสู่ภูมิภาคและชนบทให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และเร่งรัดพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพ ชีวิต สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (2540 - 2544) ให้ความสำคัญ กับการพัฒนา “คน” เป็นศูนย์กลางหรือเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนาแทน ส่วนการพัฒนา เศรษฐกิจจะเป็นไปเพื่อการพัฒนาคนและคุณภาพชีวิตของคนเท่านั้น การเน้นคนเป็นจุดมุ่งหมาย หลักของการพัฒนา คือ การให้คนทุกคนได้รับการพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพมีภูมิปัญญาความคิดที่ จะเป็นผู้นำกระแสการพัฒนามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ มีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม แต่ก็ไม่ละเลยการขยายตัวทางเศรษฐกิจไม่ละทิ้งอุตสาหกรรม และการขยายการ ลงทุนในโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานจะพัฒนาประเทศสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม (ธีรพล อูระณะกสิกร, 2540)

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงวิธีการดำเนินงานตามแผนต่าง ๆ การพัฒนาที่ผ่านมาก็ยังไม่ ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร แต่รัฐบาลได้พยายามจะเปลี่ยนแปลงชีวิต ความเป็นอยู่ของประชากรในชุมชนหรือหมู่บ้านต่าง ๆ คือ พยายามสร้างสาธารณูปโภคขั้น พื้นฐาน (Infrastructure) ต่าง ๆ รวมทั้งการเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปเผยแพร่สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ ชาวบ้านได้มีโอกาสติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น เช่น สร้างถนนเชื่อมหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลกับ เมืองต่าง ๆ และเป็นที่น่าประจักษ์กันดีว่าผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาดังกล่าวทำให้หมู่บ้านเดิม

เคยมีสภาพความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ และมีเศรษฐกิจแบบพอเพียงชีพ (self-sufficient economy) กลายมาเป็นหมู่บ้านที่เน้นการผลิตเพื่อการค้า (Market economy) เมื่อเศรษฐกิจชนบทถูกนำไปผูกพันกับระบบตลาดโลก วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นจากภายนอกก็ส่งผลเข้าสู่ชนบท (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2530 : 12) การต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของเกษตรกรภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงเริ่มเกิดขึ้นเมื่อระบบทุนนิยมขยายตัว มีผลทำให้เกษตรกรในระดับหมู่บ้านซึ่งแต่เดิมผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน เปลี่ยนมาผลิตพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก ความเป็นอยู่ของเกษตรกรที่เคยพึ่งพิงธรรมชาติได้เริ่มหมดไป เกษตรกรชาวไร่ชาวนาจึงถูกดึงเข้าไปสัมพันธ์กับวิถีการผลิตสมัยใหม่ในฐานะที่เป็นเพียงผู้ผลิตแต่กลับไม่มีอำนาจต่อรองในเรื่องกลไกราคาผลผลิตจากระบบที่เคยเลี้ยงตัวเอง กลายเป็นระบบที่ต้องพึ่งพาตลาด (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2534 : 192) ทำให้ชาวนาชาวไร่ต้องใช้เงินจำนวนมากเพื่อสั่งซื้อปัจจัยการผลิตสมัยใหม่ เช่น ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช แทรคเตอร์ (สมเพียร เกษมทรัพย์, 2541 : 160)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่รัฐบาลได้ให้ความสนใจในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นอันมาก เนื่องจากภาคนี้ประชากรมีฐานะความเป็นอยู่ยากจนกว่าภาคอื่น ๆ แผนพัฒนาฯ ที่ผ่านมาย่อมจะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในภาคนี้ไม่มากนักน้อย

ภายหลังจาก พ.ศ. 2498 Agency For International Development (AID) และรัฐบาล สหรัฐอเมริกา ให้การสนับสนุนให้สร้างถนนใช้ชื่อว่า “Friendship Highway” แปลเป็นไทยว่า “ถนนมิตรภาพ” เพื่อเชื่อมภาคกลางของประเทศไทยไปยังจังหวัดนครราชสีมาทำให้การคมนาคมสะดวกสบายมากขึ้น มีผลให้ชุมชนแห่งนี้ขยายตัวและเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว (ธำรง สุวรรณเจริญ, 2541 : 1)

ตำบลบ้านกลางเป็นชุมชนหนึ่งที่ประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดภาคกลาง โดยเข้ามาทำการเกษตรเพาะปลูกพืชไร่และพืชสวน การอพยพของประชากรที่เข้ามา เนื่องจากเห็นว่าบริเวณตำบลบ้านกลาง ยังมีบริเวณป่าไม้ที่สามารถเปลี่ยนสภาพให้เป็นที่ทำการเกษตรกรรมได้อยู่จำนวนมาก ชาวบ้านจึงเข้ามาจับจองที่ทำกิน ในช่วงนี้เน้นเศรษฐกิจแบบยังชีพและมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย แต่ต่อมารัฐบาลได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผลของการพัฒนา โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ (Infrastructure) เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา การสื่อสาร ทำให้เกิดผลกระทบต่อชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมก็ตาม ดังนั้นการศึกษานี้จึงมุ่งที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ การเปลี่ยนแปลงในชุมชนชนบท ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจใน ตำบลบ้านกลาง
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจต่อ ชุมชน

สมมติฐาน

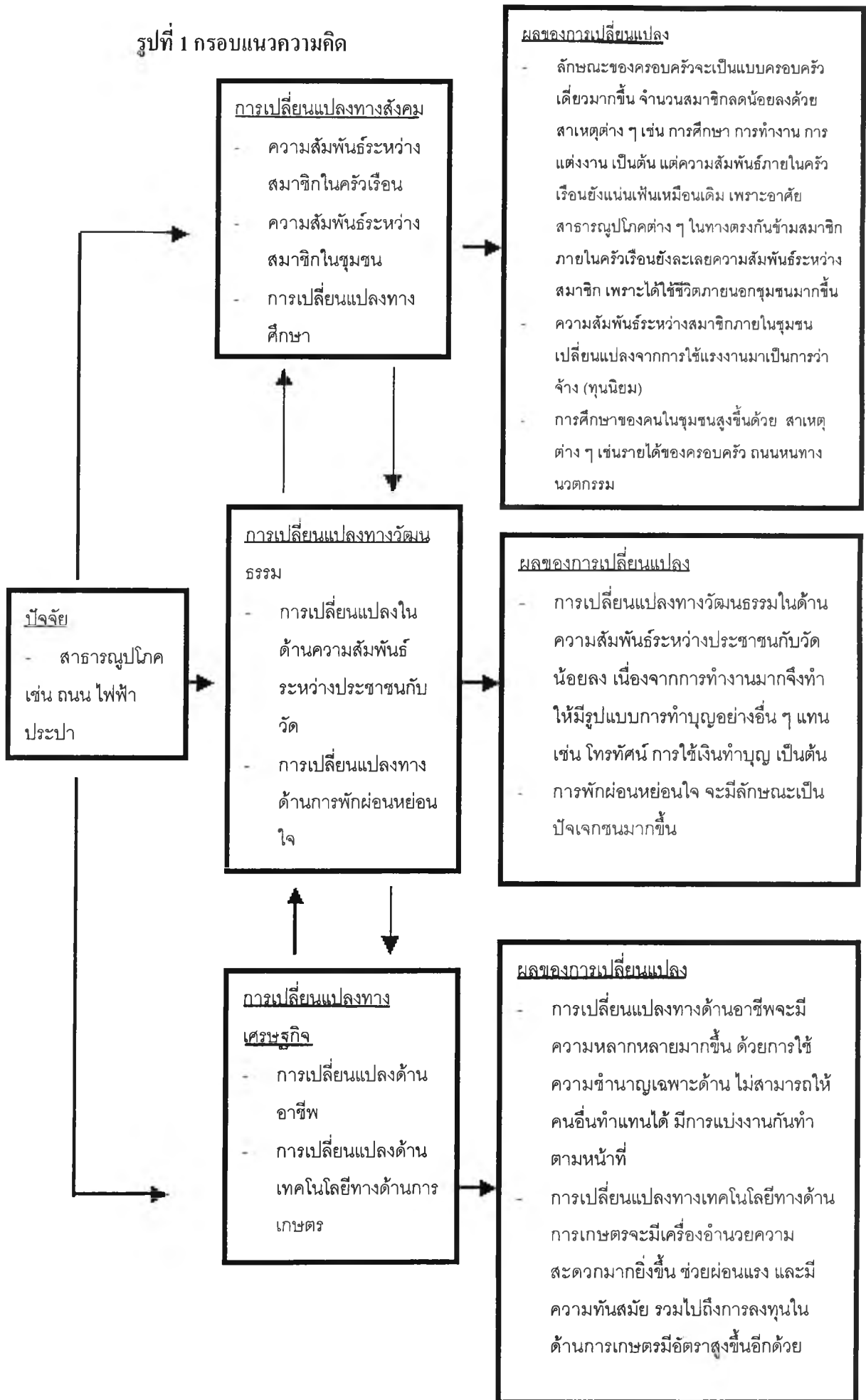
การพัฒนาของรัฐบาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานและเศรษฐกิจมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ภายในบริบทของหมู่บ้านชนบท ตำบลบ้านกลาง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ในช่วงระยะเวลา 20 ปี ที่มีโครงการพัฒนาโดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ของรัฐ ตั้งแต่ พ.ศ. 2522 – พ.ศ. 2542 โดยมุ่งประเด็นการศึกษาไปที่การเปลี่ยนแปลงใน 3 ด้าน คือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประเด็นที่ศึกษา
 - 1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครัวเรือน
 - 1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน
 - 1.3 การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา
2. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ประเด็นที่ศึกษา
 - 2.1 การเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับวัด เช่น ชาวบ้านไปวัดทำบุญมากน้อยเพียงใด
 - 2.2 การเปลี่ยนแปลงทางการพักผ่อนหย่อนใจ
3. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ประเด็นที่ศึกษา
 - 3.1 การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ
 - 3.2 การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีทางการเกษตร

รูปที่ 1 กรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ จะทำการศึกษาจากประชากรที่อยู่มาในระยะเวลา 20 ปี ในช่วงปี พ.ศ. 2522 – พ.ศ. 2542 ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวนประมาณ 15 คน และได้อาศัยอยู่ในตำบลบ้านกลาง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมาจะเก็บข้อมูลโดย

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดและจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research) จะเน้นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเก็บข้อมูลโดยการใช้การสังเกต (Observation)

2.2 การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยมีคู่มือการสัมภาษณ์ (Interview Guide) ประกอบการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลประวัติชีวิตและความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่อยู่อาศัยใน ตำบลบ้านกลาง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ที่มีอายุ 50 ปี ขึ้นไป และมีประสบการณ์ด้านการเปลี่ยนแปลงในช่วง พ.ศ. 2522 - พ.ศ. 2542 ทั้งเพศชายและเพศหญิง จำนวนประมาณ 15 คน จาก 17 หมู่บ้านในตำบลบ้านกลางและผู้นำท้องถิ่นที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอีกจำนวนประมาณ 8 คน หนึ่งชื่อบุคคลและสถานที่ในวิทยานิพนธ์เป็นชื่อสมมุติ เพื่อเคารพสิทธิของผู้ให้ข้อมูล

ระยะเวลาในการศึกษา

การดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2542 - พฤศจิกายน 2543

พฤศจิกายน 2542 – ธันวาคม 2542	1. สร้างความสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชน
มกราคม 2543 – มีนาคม 2543	2. ค้นคว้าและศึกษาแนวคิดทฤษฎี
ธันวาคม 2543 – สิงหาคม 2543	3. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
กันยายน 2543 – พฤศจิกายน 2543	4. เก็บข้อมูลเพิ่มเติมและวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อจำกัดในการศึกษา

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ มีความหมายครอบคลุมเนื้อหา กว้างขวางมาก จึงศึกษาได้เฉพาะบางส่วนของ การเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ด้าน
2. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงในระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2522 – พ.ศ. 2542) ของตำบลบ้านกลาง ต้องการข้อมูลที่มีความต่อเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งหาแหล่งข้อมูลที่เข้าข่ายค่อนข้างลำบาก

คำจำกัดความ

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างกันของ สมาชิกในครัวเรือน และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในด้านการศึกษาในตำบลบ้านกลาง
2. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่าง ประชาชนกับวัด เช่น การไปทำบุญของชาวบ้าน และการเปลี่ยนแปลงในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ
3. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในด้านอาชีพ และการ เปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีการเกษตร
4. สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน หมายถึง การที่รัฐบาลได้พัฒนาชุมชนในชนบทไม่ว่าจะเป็น เรื่อง ไฟฟ้า น้ำประปา การคมนาคม หรือการสื่อสาร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจใน ตำบลบ้านกลาง
2. เพื่อทราบถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจต่อวิถี ชีวิตในชุมชน